

Nr. 287 | juni 2014

Velfærdsteknologier med mennesket i centrum

I en fremtid med flere ældre og en mindre arbejdsstyrke kan velfærdsteknologier bidrage til, at samfundet kan tilbyde de sundheds- og omsorgsydelser, befolkningen ønsker og forventer.

40 nøglepersoner fra mange dele af ældreområdet har på et scenarieværksted hos Teknologirådet diskuteret sig frem til en række visioner for brugen af velfærdsteknologier i fremtidens ældrepleje. Dette nyhedsbrev giver indblik i diskussioner, holdninger og de endelige visioner.

Materialet er tænkt som input til de beslutningsprocesser omkring fremtidens velfærdsteknologier på ældreområdet, som forestår på kommunalt, regionalt og nationalt niveau i Danmark.

Dette nyhedsbrev tager afsæt i et scenarieværksted om fremtidens brug af velfærdsteknologi på ældreområdet, som fandt sted hos Teknologirådet den 20. maj 2014. Arrangementet er en del af EU-projektet PACITA, som Teknologirådet står i spidsen for.

Velfærdsteknologier som telesundhed, telemedicin, robotteknologi og intelligente omgivelser kommer til at spille en vigtig rolle i fremtidens Danmark, hvor udviklingen går i retning af flere ældre og en mindre arbejdsstyrke. Velfærdsteknologier bliver afgørende for, om samfundet kan tilbyde sundheds- og omsorgsydelser i det omfang og i den kvalitet, som befolkningen forventer.

Men hvordan kan velfærdsteknologi konkret forbedre plejen til ældre borgere? Hvordan vil teknologien påvirke borgernes liv i hjemmet? Hvilke forhindringer kan der være for brugen af velfærdsteknologier? Hvilke praktiske og etiske dilemmaer kan teknologierne indebære – og hvordan håndteres disse? Hvordan sikrer man en balancering af privatliv og følelsen af sikkerhed i de nye teknologisk baserede plejeformer? Og i hvor høj grad skal teknologi erstatte varme hænder?

Det var nogle af de spørgsmål, Teknologirådet havde inviteret ca. 40 aktører fra organisationer, foreninger, forskningsinstitutioner,

virksomheder samt en række politikere og embedsfolk fra regioner og kommuner til at diskutere på et scenarieværksted i maj 2014. På baggrund af diskussionerne udviklede deltagerne seks visioner for anvendelse af velfærdsteknologier i fremtidens ældrepleje.

Resultaterne af dette scenarieværksted skal betragtes som supplement til de initiativer til udvikling af anbefalinger inden for det sundhedsteknologiske og telemedicinske område, som findes i bl.a. "National handlingsplan for udbredelse af telemedicin" (2012, Danske Regioner, KL og Regeringen), "Sundhedsteknologi 2020 – Engineering Life Care" (2012, IDA) og en undersøgelse af telemedicin udarbejdet af KMB Analyse og Danmarks Lungeforeningen (2013). Til forskel fra disse tidligere initiativer fokuserer Teknologirådet's scenarieværksted specifikt på velfærdsteknologier på ældreområdet og en metodisk inddragelse af stakeholderne.

Tre fremtidsscenerier

Deltagerne blev præsenteret for tre forskellige fremtidsscenerier om, hvordan Danmark kan udvikle sig på ældreområdet frem mod 2025 – og bud på, hvad det offentlige kan gøre for at imødekomme de forskellige plejebehov. Scenerierne afspejler udfordringer og behov hos ældre i forskellige livssituationer: En 79-årig enlig mand, der lider af demens og bor i hus i en mindre by, et ægtepar på 72/68 år, hvor manden har KOL og kvinden hjerteproblemer og endelig en 85-årig enlig, højtuddannet kvinde bosat i en større by, med god økonomi og et forholdsvis godt helbred.

Scenerierne fungerede som kickstart for deltagerne's gruppediskussioner af nøglespørgsmål for teknologianvendelsen i fremtidens ældreomsorg. Der blev i flere grupper indledningsvis sat spørgsmålstejn ved, om det vil blive nødvendigt med massive økonomiske besparelser på ældreområdet som følge af væksten i antallet af ældre. Flere deltagere argumenterede bl.a. for, at den generelle helbredstilstand bliver stadig

Udgiver
Fonden
Teknologirådet
Toldbodgade 12
1253 København K
Tlf. +45 33 32 05 03
www.tekno.dk
tekno@tekno.dk

Abonnement
Nyhedsbrevet kan
modtages pr. email.
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk.
Tidligere nyhedsbreve
findes på:
www.tekno.dk

ISSN: 1600-2105

Foto: Cecilie Neumann Hansen.

Velfærdsteknologi for ældre er til hjælp, men også til debat. Debat ved Folkemødet på Bornholm, 14. juni 2014.

bedre og årene med eventuel sygdom sidst i livet tilsvarende kortere. Samtidig kan målrettet brug af netop velfærdsteknologier hjælpe til at tackle udfordringerne med flere kronikere, som bl.a. via teleløsninger kan behandles i hjemmet. Telemøder skal også anvendes målrettet i rehabilitering efter fx blodprop og hjerneblødning, lød det fra deltagerne på scenarieværkstedet.

National strategi for velfærdsteknologi

Et andet gennemgående diskussionsemne, som udsprang af scenarierne, omhandlede samfundets opgave med at sikre, at borgerne får stillet de bedst mulige plejetechnologier til rådighed. Her var det vurderingen, at der er stort behov for en uafhængig statslig teknologivurderingsinstans, som indsamler konkrete erfaringer og forskning, udvikler business cases om de velfærdsmæssige og økonomiske effekter af teknologiske løsninger. Der skal stilles viden til rådighed for de sundhedsprofessionelle i kommunerne, men også for borgere, som må forventes at ville få tilbudt plejetechnologier direkte via producenterne.

En af deltagerne, Ruth Lauridsen Grindsted (V), formand for Social- og Sundhedsudvalget i Billund Kommune, argumenterede for fordelene ved at fastlægge en overordnet national strategi for velfærdsteknologi med tilhørende lovgivning, fordi en sådan vil give kommunerne en motorvej, de kan følge. Det var Karina Due (DF), formand for Ældre- og Handicapudvalget i Silkeborg Kommune, enig i. Hun pointerede samtidig, at lovgivningen skal være tilstrækkelig fleksibel, så kommunerne har et råderum at agere inden for.

”Man bør udarbejde nogle nationale kvalitetsstandarder og etiske standarder for den

pleje, det offentlige skal tilbyde borgerne. Men den konkrete pleje skal være individuelt tilrettelagt, fordi der er stor forskel på sygdommes udvikling. Demens kan fx udarbejde sig meget forskelligt fra menneske til menneske,” sagde Karina Due.

Teknologiens værdi for den enkelte borger var også et omdrejningspunkt for diskussionerne. For at kunne holde fast i ”lige sundhed for alle” skal vi have et system, der først og fremmest varetager borgernes interesser – ikke teknologi-producenternes. Vi skal fremme teknologi, som sikrer at borgerne bliver hørt og får dækket deres behov, lød det fra flere deltagere.

Mennesket i centrum

Mennesket skal altid være i centrum for de teknologiske løsninger, og teknologierne skal have som et generelt hovedformål, at borgerne bevarer deres uafhængighed så længe som muligt. Velfærdsteknologiernes andet vigtige formål er at bidrage til at afhjælpe den store og voksende udfordring med ensomhed og isolation blandt ældre.

”Mennesker er grundlæggende sociale væsener og det, at andre interesserer sig for os er afgørende for vores velbefindende,” pointerede Søren Jakobsen, ledende overlæge ved Geriatrik afdeling på Svendborg Sygehus og formand for Dansk Selskab for Geriatri. Han understregede, at fremtidens ældre vil have helt andre individuelle behov end ældre har i dag, og at velfærdsteknologi ikke skal indføres for at spare penge, men for at give mennesker bedre velfærd.

”Overordnet set sparer man ikke penge ved at indføre nye teknologier, bl.a. fordi personalet

skal på kurser og løsninger skal vedligeholdes og repareres. Man bør i stedet se det som langsigtede investeringer og ikke anskue velfærdsteknologier som redskab til at opnå kortsigtede besparelser. Hvis man endelig i nogle situationer vælger at opstiller business cases, er det vigtigt at tage højde for de mange positivfaktorer, som er svære at måle på såsom forbedret livskvalitet, større behandlingskvalitet, fravær af genindlæggelser mv.," sagde Søren Jakobsen, der samtidig fremhævede vigtigheden af, at de nye teknologier bidrager til, at vi ikke i endnu højere grad end i dag får et teknologisk A- og B-hold.

Marie-Louise Brehm Nielsen (V), formand for Ældre- og Sundhedsudvalget i Lolland Kommune, pointerede, at der er store forskelle på udfordringerne fra kommune til kommune, hvilket man skal være opmærksom på, når man lovgiver på området.

"På Lolland har vi fx på grund af de store afstande mellem borgerne ikke råd til at praktisere "længst muligt i eget hjem". Vi kan med vores økonomi ikke indføre velfærdsteknologier som et supplement til andre services, fordi de erstatter noget andet. Vi skal bl.a. udvikle nogle højteknologiske plejecentre med god plads og mange rekreative og sociale muligheder, som er attraktive for både borgere, personale, pårørende og nærsamfund," sagde Marie-Louise Brehm Nielsen.

Beskyttelse af sundhedsdata

Selve teknologierne bag fremtidens velfærdsteknologiske løsninger var også til debat. Det var et gennemgående ønske hos deltagerne, at sundhedsrelaterede it-systemer fra forskellige leverandører skal være kompatible, så man i alle dele af sundhedsvæsenet altid har indblik i såvel den ældres sundhedstilstand som i, hvad der er sat i værk rent behandlingsmæssigt.

Der var samtidig bred enighed om, at det er afgørende at sikre balance mellem beskyttelse og udnyttelse af data. Der skal ske en høj grad af anonymisering, og det skal sikres, at sundhedsdata og andre data om borgerne ikke bliver misbrugt. Med hensyn til de teknologiske løsningers funktionalitet, så skal de være helt enkle og intuitive at anvende, så borgerne "ikke skal ringe til et supportcenter, hver gang der skal skiftes et batteri," som det hed.

Ole Glahn (RV), formand for Ældre- og Sundhedsudvalget i Kalundborg Kommune, understregede vigtigheden af, at nye velfærdsteknologiske løsninger "sælges" forskelligt til de forskellige grupper af ældre i samfundet.

"I forhold til svagere ældre skal der gøres en særlig indsats, fordi de måske er mistroiske eller utrygge ved teknologien. Generelt er det vigtigt ikke at overdrive kompleksiteten, så folk bliver skræmte. For det er sjældent særlig kompliceret,

og de nye teknologier er ofte videreudviklinger af traditionelle hjælpemidler, som man har kendt i årtier," sagde Ole Glahn og tilføjede, at det i realiteten ofte ikke borgerne, som er de mest teknologiforskrækkende – det er derimod medarbejderne, og at der derfor også ligger et særligt indsatsområde i forhold til dem.

Ole Glahn fremhævede endvidere det vigtige i at huske på, at det langt fra altid er ny teknologi, der er den optimale løsning på et givet problemfelt. Nogle gange er det måske bedre kommunikation eller en besøgsven, der skal til. Han pegede også på, at den enkelte borger skal have en reel valgfrihed i forhold til at anvende teknologiske løsninger. Det skal være lige så fint at sige nej som at sige ja, fastslog han.

Der er brug for frivillige

Der var bred enighed blandt deltagerne om, at frivillige hjælpere kommer til at spille en vigtig rolle i fremtidens ældrepleje.

"Vi har brug for et øget samarbejde mellem professionelle og frivillige. En idé kunne være at etablere frivilligheder i lokalsamfundene, så den enkelte ikke skal transportere sig for langt," sagde Ruth Lauridsen Grindsted (V) fra Billund Kommune. Hun understregede samtidig, at den ældres liv og levned aldrig må afhænge af frivillig arbejdskraft.

Folkemødet på Bornholm

Ved Folkemødet satte Teknologirådet en række fagfolk, politikere og borgere i stævne ved et debatarrangement. Deltagerne blev bedt om at relatere visionerne generelt til deres hverdag, for at give dem et virkelighedstjek. Her følger en opsummering af diskussionen.

- Det er vigtigt altid at forholde sig til den enkelte situation – det sikrer også den nødvendige omstillingsparathed.
- Design skal opprioriteres da det er væsentligt for succesen af implementering ift. tilgængelighed og brugervenlighed i teknologierne.
- Kvalitet og sikkerhed i teknologierne skal sikres gennem uddannelse af personale. (Vi kan ikke basere systemet for meget frivillighed)
- Indførelse af velfærdsteknologier skal ske på borgernes præmisser. Først skal borgeren give sit behov, så skal de pårørende inddrages og først derefter skal de professionelle faglige vurderinger præsenteres. Derefter skal de tre dimensioner diskuteres med alle tre parter.
- Der skal tages hensyn til borgere med anden etnisk baggrund end dansk og deres forhold til teknologier.

"Sundhedsydelse skal ikke baseres på frivillighed, og der skal være sikkerhed for, at hvis den frivillige fejler, er der et setup, som understøtter den ældre borger. Samtidig skal der trækkes nogle meget klare grænser mellem de opgaver, som henholdsvis professionelle og frivillige skal løse," sagde Ruth Lauridsen Grindsted og fortsatte:

"Det er vigtigt, at der, længe før man når den fjerde alder og ikke længere kan klare sig selv, er opbygget nogle relationer til frivillige, som man derfor allerede kender, når behovet for hjælp opstår. Det vil skabe større tryghed for den ældre borger. Samtidig skal man måske vælge sit plejehjem på et relativt tidligt tidspunkt i livet, så man er forberedt på det. Det er også vigtigt at bygge nye plejeboliger der, hvor folk har lyst til at bo – og ikke, hvor der tilfældigvis ligger en billig grund," sagde hun.

Seks velfærdsteknologiske visioner

Deltagerne på Teknologirådets scenarieværksted sluttede dagen af med at udvikle følgende konkrete visioner for, hvordan de gerne ser det velfærdsteknologiske område udvikle sig frem mod 2025:

Vision: Etablering af et nationalt forsknings- og videnscenter med fokus på velfærdsteknologi.

Uddybning: Instituttet opsamler og deler forskning og viden om velfærdsteknologi og giver endvidere adgang til uddannelse for beslutningstagere, medarbejdere og brugere af velfærdsteknologi.

Efteruddannelse skal sikre, at ledere og medarbejdere kan oversætte den teknologiske dagsorden til borgernes hverdag.

Nye teknologiske løsninger skal gennemgå en test- og afprøvningsperiode, så man sikrer deres anvendelighed.

Når teknologierne er i brug, skal man systematisk indsamle den innovation, der sker blandt borgerne i forhold til at anvende de teknologiske løsninger på nye måder – og på den måde fremme brugerdreven innovation. Der skal derudover udvikles nye metoder for borgerinddragelse.

Vision: Staten implementerer højhastighedsbredbånd i hele Danmark.

Uddybning: Etablering af højhastighedsinfrastruktur som grundlag for fremtidens teknologianvendelse bør være en offentlig opgave. For at undgå politisk modvilje mod at tænke langsigtet på grund af 1-årige budgetter og valgperioder, foreslås det, at staten investerer et engangsbeløb, som igangsætter en langsigtet udvikling.

Vision: Teknologiuudvikling skal tænkes tværsektorielt med borgeren i centrum.

Uddybning: Borgere og personale inddrages i teknologiuudviklingen via bl.a. borgerpaneler. Velfærdsteknologi og telemedicin indgår som en naturlig del af en fælles, tværsektuel platform, hvilket skal sikre maksimal sammenhæng og en bedre infrastruktur mellem sektorerne.

Der er behov for en holistisk tilgang, hvor de teknologier, borgerne har i hjemmet, taler sammen med centrale systemer.

Teknologileverandørerne skal varetage borgerinddragelsen og teknologiuudviklingen skal tage udgangspunkt i borgernes behov.

It-uddannelserne skal i højere grad have fokus på menneskets behov.

Der etableres et nationalt center for telemedicin, da den nuværende løsning med regionale centre indebærer problemer for samarbejdet med de enkelte kommuner.

Vision: Velfærdsteknologi skal understøtter borgernes selvværd og livskvalitet.

Uddybning: Teknologier skal implementeres på borgernes præmisser, skal give mening i borgernes hverdag og skal give borgeren maksimal indflydelse på egen situation.

Mennesket skal altid være i centrum for teknologien – og teknologien skal fremme frihed, uafhængighed og sikkerhed.

Borgere, personale og lokalsamfund skal inddrages i teknologiuudviklingen.

Der skal være respekt om borgerens teknologiske indsigt og formåen, så man undgår et teknologisk A- og B- hold. Det er vigtigt at sikre, at implementeringen sker på borgernes præmisser.

Vision: Indføre incitamentsstrukturer, som understøtter teknologier med en besparende effekt.

Uddybning: Producenter af velfærdsteknologiske løsninger, der gør borgere uafhængige og selvhjulpne – og fx påviseligt muliggør hurtigere udskrivning fra hospitalet – skal belønnes.

Vision: Længst muligt i eget liv.

Uddybning: Indførelse af teknologier, som erstatter personlige besøg fra plejepersonale mv. er en udfordring i forhold til ensomme borgere, der føler sig overladt til sig selv og netop gerne vil have besøg. Det er vigtigt at tage hånd om de ensomme, hvilket ikke nødvendigvis har noget med teknologi at gøre, men kan have det. Man kan fx indføre online holdtræning, hvor borgeren hjemmefra instrueres i fysisk træning og har mulighed for at kommunikere med de

Fra rådet til tinget

andre på holdet, så man bliver en del af en gruppe.
Velfærdsteknologier skal integreres som en naturlig del af plejen og skal fremme selvudfoldelse og egenomsorg.
Teknologiske løsninger skal formes individuelt til modtageren.
Velfærdsteknologier skal indtænkes i private hjem, nyopførte plejecentre og ældreboliger, ligesom der skal implementeres inkluderende, rekreative faciliteter, når der opføres nye bydele og lignende.

Fra rådet til tinget er skrevet og redigeret af journalist Jakob Vedelsby.

Kontakt: Projektleder Andreas Hastrup Clemmensen, ahc@tekno.dk, tlf. 5356 0566.

De sidste fem numre af Fra rådet til tinget

Nr. 286: Sikring mod Stormflod

Nr. 285: Styrk it-sikkerheden

Nr. 284: Dronerne er her!

Nr. 283: Strategisk energiplan – Forsinkelse koster dyrt

Nr. 282: Øget brug af medicinske selvtest

Fra rådet til tinget kan frit kopieres til egen brug og videregives til interesserede. Der må kun citeres med kildeangivelse og kun linkes til visninger på måder, der fører hen til Teknologirådets hjemmeside. Yderligere rettigheder kan af-tales ved henvendelse til redaktør Ebbe Sønderriis.